

مقاله پژوهشی: ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران

اسماعیل شهرآیینی^۱، صفدر باجلانی^۲

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۲۴

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۲۹

چکیده

سیاست دفاعی خط‌مشی‌ها و راهکارهای یک دولت اعم از نظامی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و ... برای به‌کارگیری عناصر قدرت ملی به‌منظور برقراری امنیت ملی و رفع یا دفع تهدیدهای داخلی و خارجی کشور است و تدوین آن همچون سایر سیاست‌گذاری‌های ملی، نیازمند رعایت اصول و قواعد خاصی می‌باشد. دستیابی به اهداف سیاست‌گذاری دفاعی که شامل: رفع یا دفع تهدیدها، پیشگیری از جنگ، حل و فصل منازعات منطقه‌ای، قدرت‌سازی و قدرت‌افزایی و ... می‌باشد، مستلزم آن است که سیاست‌های تدوینی از ویژگی‌های مطلوبی برخوردار باشد تا بتواند در مقابل تهدیدهای آینده و محیط‌آکنده از بی‌ثباتی، عدم قطعیت، پیچیدگی و ابهام، پاسخگو باشد. از طرفی سیاست‌گذاری دفاعی در ج.ا.ایران متناسب با اصول و آرمان‌های اسلام و انقلاب اسلامی و در راستای مقابله با تهدیدهای استکبار جهانی تدوین می‌گردند، بنابراین سؤال اصلی این مقاله بدین صورت در ذهن محققین شکل گرفت که «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی ج.ا.ایران کدامند؟»، لذا پژوهشگران به دنبال شناسایی و احصاء «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی ج.ا.ایران» می‌باشند. این پژوهش از نوع کاربردی-توسعه‌ای محسوب شده و روش تحقیق نیز که با رویکرد آمیخته است، با استفاده از تکنیک‌های توصیفی و تحلیلی انجام شده است. حجم جامعه آماری این تحقیق به صورت تمام شمار ۳۰ نفر در نظر گرفته شده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های حاصل از مطالعه منابع، به روش کیفی انجام شده و اطلاعات حاصل از پرسشنامه با استفاده از روش معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی و بهره‌گیری از نرم‌افزار پی‌ال‌اس مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی ج.ا.ایران را در سه بعد: «داخلی، خارجی و کلی» و تعداد ۶۲ ویژگی دسته‌بندی می‌کند.

واژگان کلیدی: سیاست‌گذاری، مطلوب، دفاعی، ج.ا.ایران.

^۱ استادیار علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی.

^۲ دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) tasmimet302@gmail.com

مقدمه

سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلفی همچون: اقتصادی، سیاسی، اجتماعی/فرهنگی، دفاعی/امنیتی و ... مطرح می‌گردد و سیاست‌گذاری دفاعی را به دلیل اینکه به‌منظور مقابله با هرگونه تهدید و ایجاد امنیت در یک کشور تدوین می‌گردد، می‌توان یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین حوزه‌های سیاست‌گذاری دانست. سیاست‌گذاری دفاعی در سطح ملی، در کنار سایر سیاست‌های خارجی و داخلی، خط‌مشی‌های کلی استفاده از قدرت نظامی را برای دستیابی به اهداف نظامی ملی، مشخص می‌سازد.

تهیه و تنظیم سیاست دفاعی همچون سایر سیاست‌های ملی، نیازمند رعایت اصول و قواعد خاصی می‌باشد. خصوصاً اینکه امروزه جنگ‌ها از یک درگیری تن‌به‌تن که نتیجه و سرانجام آن بیشتر به توانایی جسمی و ابتکارات فردی بستگی داشته است، به مبارزه و کشمکش بین دو سیستم تبدیل شده که سطح فناوری تسلیحاتی، میزان آموزش نیروها، قابلیت سازمان رزم و مدیریت در سطح عالی فرماندهان نتیجه آن را رقم می‌زند. از این رو، دستیابی به اهداف سیاست‌گذاری دفاعی که شامل: رفع یا دفع تهدیدها، پیشگیری از جنگ و مناقشات نظامی منطقه‌ای، حل و فصل منازعات منطقه‌ای، قدرت‌سازی و قدرت‌افزایی، افزایش ضریب امنیت ملی کشور و انسجام‌بخشی به راهبردها و برنامه‌های دفاعی کشور می‌باشد، نیازمند برخورداری از ویژگی‌هایی است که بتواند در مقابل تهدیدات حاضر و آینده که آکنده از بی‌ثباتی، عدم قطعیت، پیچیدگی و ابهام است، پاسخگو باشد. ضمن اینکه در نظام مقدس ج.ا.ایران سیاست‌گذاری دفاعی در نیروهای مسلح بر اساس مبانی اسلام و آرمان‌های انقلاب شکوهمند اسلامی و به منظور مقابله با سیاست‌های جهان سلطه و تهدیدهای چند وجهی تدوین می‌گردد.

بهره‌برداری از یافته‌های این تحقیق، می‌تواند به دانش‌افزایی تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان سیاست‌گذاران حوزه دفاعی به‌واسطه شناخت ویژگی‌های مطلوب سیاست‌گذاری دفاعی یاری رساند تا ان شاء الله سیاست‌های مطلوب دفاعی متناسب با جایگاه رفیع ج.ا.ایران را تدوین نمایند. با توجه به توضیحات ارائه شده، پژوهشگران به دنبال پاسخ به این پرسش هستند که «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران کدامند؟»، بنابراین «احصاء و شناسایی ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، هدف اصلی مقاله حاضر می‌باشد.

مبانی نظری

- پیشینه‌شناسی:

- ابوالقاسم اکبرنژاد و کریم چشک در سال ۱۳۹۹، در مقاله خود با عنوان «اولویت‌بندی مؤلفه‌های اثرگذار بر سیاست دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران» که در فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک انتشار یافته، مؤلفه‌های اثرگذار بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران را به ترتیب اولویت بدین شرح بیان داشته‌اند: «آموزه‌های دینی، اخلاقی - فرامین و تدابیر مقام معظم رهبری و امام راحل - قانون اساسی، دکترین و سیاست‌های کلان ابلاغی جمهوری اسلامی ایران - تحولات محیطی (بین‌المللی و داخلی) - سیاست دفاع غیرنظامی - روابط سازمان‌های لشکری و کشوری - موقعیت کشور در نظام بین‌المللی - راهبرد و استراتژی‌های مستقیم نظامی - سیاست تأمین و تدارک - سیاست سازمانی، پرسنلی و بودجه‌ای نظامی».

- جبار خدا دوست و سید محمد طباطبایی در بهار ۱۳۹۸، در نشریه علمی سیاست دفاعی، مقاله‌ای با موضوع: «رویکرد آلمان در برابر سیاست دفاعی - امنیتی اتحادیه اروپا و ناتو در دوره پس از جنگ سرد» تدوین نموده‌اند و در نتایج پژوهش خود عنوان داشته‌اند: آلمان در دوره پس از جنگ سرد، ضمن تأکید بر اصول اساسی سیاست خارجی اش (اروپاگرایی، آتلانتیک‌گرایی و چندجانبه‌گرایی) با اتخاذ رویکردی برون‌گرایانه و پذیرش مسئولیت بیشتر تلاش کرده است بر مبنای سامانه امنیت جمعی در جهت حفظ، احیا و ایجاد صلح (صلح‌سازی) نقش خودش را به شکلی مناسب در چارچوب اتحادیه اروپا، ناتو و سازمان ملل متحد ایفا نماید تا ضمن کمک به برقراری صلح و ثبات و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی، در راستای تأمین هرچه بیشتر منافع ملی خود نیز گام بردارد.

- حسین دهقان و همکاران در سال ۱۳۹۷، در مقاله خود با عنوان «تعیین ابعاد مؤثر در طراحی الگوی راهبردی سیاست‌گذاری در حوزه فناوری و نوآوری دفاعی جمهوری اسلامی ایران» که در فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک انتشار یافته، ابعاد مؤثر در طراحی الگوی راهبردی سیاست‌گذاری در حوزه فناوری و نوآوری دفاعی ج.ا.ا. را شامل: جهت‌گیری کلی سیاست‌گذاری نوآوری و فناوری دفاعی، فرایند سیاست‌گذاری فناوری و نوآوری دفاعی، ظرفیت و زیرساخت‌های فناوری و نوآوری دفاعی، نیازمندی‌های فناورانه قدرت دفاعی مطلوب، اصول

اقتصادی فناوری و نوآوری دفاعی، فرهنگ فناوری و نوآوری دفاعی، ارزیابی سیاست‌های فناوری و نوآوری دفاعی عنوان نموده‌اند.

- در خلاصه‌ای از گزارش انتشار یافته از استراتژی دفاع ملی آمریکا مهم‌ترین اهداف دفاعی ایالات متحده آمریکا بدین شرح عنوان شده است: دفاع از وطن در برابر حمله، حفظ مزایای نظامی نیروی مشترک، هم در سطح جهانی و هم در مناطق کلیدی، بازدارندگی دشمنان از تجاوز به منافع حیاتی، توانمندسازی هم‌تایان بین سازمانی ایالات متحده برای پیشبرد نفوذ و منافع ایالات متحده، حفظ توازن قدرت منطقه‌ای مطلوب در هند و اقیانوس آرام، اروپا، میانه شرق و نیمکره غربی، دفاع از متحدان در برابر تهاجم نظامی و تقویت شرکا در برابر اجبار و عادلانه، تقسیم مسئولیت برای دفاع مشترک، منصرف کردن، جلوگیری یا بازدارندگی دشمنان دولتی و بازیگران غیردولتی از دستیابی، تکثیر یا استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی، جلوگیری از هدایت یا حمایت تروریست‌ها از عملیات خارجی علیه ایالات متحده و شهروندان، متحدان و شرکای در خارج از کشور^۱.

مفهوم شناسی:

سیاست‌گذاری: سیاست‌گذاری طراحی و برنامه‌ریزی روش‌ها و راه‌هایی برای دستیابی به اهداف معین در زمینه‌های مشخص می‌باشد. (ایمانی، ۱۳۹۵: ۱۲۱) مفهوم سیاست‌گذاری به تبع پیچیدگی و تنوع در مفهوم سیاست دچار پیچیدگی و تعدد معانی است. اشترینان اذعان داشته: «سیاست‌گذاری درباره این است که چه چیزی باید انجام شود؟ (بررسی عقلانیت بنیادین تأثیرات سیاست‌ها) و سپس پاسخ به این که چگونه می‌توان آن را انجام داد؟ و (در پایان) بررسی این که چگونه نتایج مطلوب ارائه شوند؟» (اشترینان، ۱۳۹۷: ۱۲۲) امینی و همکاران: سیاست‌گذاری، به نوعی آگاهی هوشمندانه در زمینه انتخاب میان دو راه جایگزین برای اداره جوامع اطلاق می‌شود و پیر مولر، سیاست‌گذاری را «دولت در عمل» می‌داند و توماس دای، سیاست‌گذاری را آن چیزی می‌داند که حکومت تصمیم می‌گیرد انجام دهد و یا کنار بگذارد. سیاست‌گذاری به معنی نوعی آگاهی هوشمندانه در زمینه انتخاب میان دو یا چند راه جایگزین برای اداره جامعه می‌باشد. (امینی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۹) «ویلیام جکینز»، تعریف دقیقی از سیاست‌گذاری ارائه کرده است: «مجموعه تصمیمات متعامل بازیگر یا گروهی از بازیگران سیاسی درباره اهداف و ابزار دستیابی به آن‌ها در

¹-Summary of the National Defense Strategy of the United States of America, 2018

شرایط مشخص، به شرط آنکه این تصمیمات قانوناً در چارچوب اختیارات بازیگران اتخاذ شده باشد.

ویژگی: ویژگی، خصیصه‌ای است که مشخصه‌های یک شی را ارائه می‌کند و به معنی نشان ویژه و نشان اختصاصی نیز می‌باشد.^۱

مطلوبیت: به معنای فایده و سودمندی است. احساس خشنودی و رضایت از مصرف کالا/خدمات را مطلوبیت می‌گویند.^۲

سیاست دفاعی: مطابق فرهنگ وبستر، سیاست دفاعی به‌عنوان «برنامه‌ای برای دفاع از یک کشور در برابر دشمنان» تعریف شده است. سیاست دفاعی، خط‌مشی‌های کلی اعم از نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... یک دولت به منظور دفع تهدیدهای امنیتی است. (دهقان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۸)

چارچوب نظری:

الف) اسناد بالادستی

از منظر قرآن کریم سیاست‌گذاری دفاعی در اسلام ماهیتی «تدافعی» دارد و شالوده‌اش مبتنی بر حفظ عقیده و ایمان، عدالت، حقوق و آزادی‌های اساسی انسان، جان و مال اوست. (دهقان و سعادت راد، ۱۳۹۵: ۲۰۴) اهداف دفاع در دیدگاه اسلام که الهام گرفته از آیات قرآن کریم می‌باشد را می‌توان «مقابله در برابر نیروهای متجاوز، واکنش سریع نظامی در برابر اهداف تجاوزکارانه دشمن و تلاش برای نجات محرومان و مستضعفان» دانست. (جعفری، ۱۳۹۲: ۷۱)

مهم‌ترین مبانی سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه‌های امام (ره) شامل: دیپلماسی جهاد، فرهنگ شهادت‌طلبی و استراتژی بازدارندگی مردمی می‌باشد. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ج ۱۴، ۴۷۳) ضمن اینکه چارچوب سیاست دفاعی از منظر فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) که از برخی بیانات ایشان گردآوری شده به شرح ذیل می‌باشد:

۱- ویژگی‌های سیاست دفاعی: متناسب با ظرفیت‌های انسانی و ویژگی‌های فرهنگی جامعه است و ماهیتی دفاعی دارد.

۲- مؤلفه‌های کلان سیاست دفاعی:

الف) ارزش محوری: اسلام و دین‌محوری، تکلیف‌مداری، شهادت‌طلبی و الهام‌بخشی.

۱- برگرفته از وبسایت: www.abadis.ir

۲- برگرفته از وبسایت: www.blog.faradars.org

ب) انسان‌محوری: تأکید بر تداوم نقش‌آفرینی مردم در دفاع، شخصیت‌بخشی به نیروهای مسلح، نهراسیدن از دشمن، تأکید بر حفظ انسجام و وحدت، تأکید بر نوآوری و ابتکار، تأکید بر حفظ روحیه بسیجی، انضباط محوری و ضرورت داشتن اعتمادبه‌نفس.

پ) توان محوری: تقویت بنیه‌دفاعی، ضرورت خودکفایی، حفظ آمادگی و قدرت‌افکنی. (سعادت، ۱۳۹۵: ۸۱)

ب) نظریه‌های سیاست‌گذاری

در مقالات و منابع مطالعاتی، نظریه‌های بسیاری توسط اندیشمندان این حوزه در خصوص سیاست‌گذاری مطرح شده که از میان آن‌ها، نظریه‌های ذیل مد نظر محققین بوده که به شرح ذیل آورده شده است.

اشتریان؛ سیاست‌گذاری درباره این است که چه چیزی باید انجام شود؟ (بررسی عقلانیت بنیادین تأثیرات سیاست‌ها) و سپس پاسخ به این که چگونه می‌توان آن را انجام داد؟ و (در پایان) بررسی این که چگونه نتایج مطلوب ارائه شوند؟ (اشتریان، ۱۳۹۷: ۱۲۲)

توماس بریکلند (۲۰۱۰): سیاست‌گذاری به فرایندی اطلاق می‌شود که سیاست طی آن هم از طریق تحلیل فنی و هم از طریق فرایندهای سیاسی برای رسیدن به هدفی خاص طراحی می‌شود. پس از آنکه سیاست طراحی شد، اتخاذ و اجرا می‌شود. در هر یک از این دو مرحله عاملان مدیریتی، نیت شاخه‌های اجرایی و تقنینی را به بروندادهای سیاسی واقعی تبدیل می‌کنند. (یزدانی زازرانی، ۱۳۹۶: ۱۹۸)

ویکرز؛ سیاست‌ها را شامل اصولی می‌داند که به تصمیم‌ها و اقدام‌ها و فعالیت‌های سازمان‌ها جهت می‌دهند و آن‌ها را در مسیر تحقق اهداف تنظیم می‌نمایند. (بابایی و همکار، ۱۳۹۴: ۳۰)

آندرسون سیاست را مجموعه فعالیت‌های هدف‌داری می‌داند که فرد یا گروهی از افراد برای حل مشکل یا مسئله عمومی به عمل می‌آورند. (همان)

پل ساباتیئر (۱۹۸۸): سیاست‌گذاری به فرایند تعریف مسئله، تدوین، اجرا و بازنگری می‌پردازد. (ملک محمدی، ۱۳۹۸: ۲۰۶)

به عقیده بریکلند که پژوهشگران این مقاله نیز آن را قبول دارند، یافتن نظریه‌ای واحد برای فرایند سیاست‌گذاری هدف غیرممکنی است و تا کنون نظریه کاملی در این خصوص ارائه نشده است.

پ) ویژگی‌های سیاست و سیاست‌گذاری

از میان نظرات اندیشمندان حوزه سیاست‌گذاری، ویژگی‌های سیاست و سیاست‌گذاری که توسط اس.بی.ام ماروم و همکاران، ریاضی، ویسی و اشتریان مطرح شده، موارد ذیل قابل توجه است.

(۱) اس.بی.ام ماروم و همکاران در سال ۲۰۱۶، در مقاله‌ای با عنوان «مفهوم تحلیلی سیاست» در نشریه مدیریت و تجارت، ویژگی‌های سیاست را شامل: مناسب بودن، اقتدار داشتن، جامعیت داشتن، برخورداری از مشروعیت، مرتبط بودن، قابلیت اطمینان داشتن، منطقی بودن، اقتضائی بودن، کاربردی بودن، قابلیت اجرایی داشتن می‌دانند. (ماروم و همکاران، ۲۰۱۶: ۵۵)

(۲) ریاضی، ویسی و اشتریان مشخصات و ویژگی‌های اصلی سیاست‌گذاری را به شرح جدول ذیل بیان داشته‌اند.

جدول ۱: ویژگی‌های اصلی سیاست‌گذاری

منبع	شرح ویژگی سیاست‌گذاری	نظریه پرداز
اشتریان، ۱۳۹۷: ۱۲۲	سیاست‌ها نباید دو رویکرد متضاد را با هم و یک‌جا مینا قرار دهد، سیاست‌گذاری بایستی بر اساس اهداف مشترک انجام شود و نه بر پایه ساختارهای سازمانی یا کارکردهای موجود	کیومرث اشتریان
ویسی، ۱۳۹۴: ۳۰۷	پویایی: با دنیای خارج تعامل دارد، تداوم و استمرار: منطبق با واقعیت‌های محیط، تداوم داشته باشد، انعطاف‌پذیری، پاسخگویی، تحلیل‌گری، خلاقیت، جریان عمل‌پذیری، تمرکز و تغییرپذیری و ایجاد تغییر	غلامرضا ویسی
ریاضی، ۱۳۹۸: ۱۵۰	پایداری: عمر نسبتاً طولانی، پایداری و ثبات را به دنبال دارد، انعطاف‌پذیری: حفظ پویایی و توجه به محیط متغیر و متحول، واقع‌بینی: با تکیه بر واقعیت‌های موجود باید تهیه شود تا قابلیت‌های اجرایی لازم را شامل شود، آینده‌نگری: به منظور تعیین خطوط کلی و جهت‌گیری‌های اساسی، هدفمندی: سیاست‌گذاری از روی اراده برای رسیدن به هدف معین تنظیم می‌شود، یعنی منتج به نتیجه و جهت هدف باشد، عمومیت: سیاست‌گذاری جنبه عام داشته باشد و برای مجموعه‌ای مانند کشور وضع شود، گستردگی: سیاست‌ها باید فراگیر باشند و جنبه جزئی و خاص نداشته باشند، شفافیت: تمامی کسانی که در حوزه برخورداری از خط‌مشی و به‌کارگیری آن فعالیت می‌کنند، از آن برداشت واحدی داشته باشند، می‌دانند	وحید ریاضی

ت) سیاست دفاعی و ویژگی‌های آن

از بین منابع مختلف در زمینه سیاست دفاعی و ویژگی‌های آن، تعاریف و نظریات اندیشمندان داخلی نظیر: شمس دولت‌آبادی، چگینی، کلانتری، افتخاری و عسگری به شرح ذیل دسته‌بندی می‌شود:

(۱) شمس دولت‌آبادی: سیاست دفاعی به‌عنوان خط‌مشی‌ها و راهکارهای یک دولت اعم از نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... برای به‌کارگیری عناصر قدرت ملی به‌منظور رفع تهدیدات داخلی و خارجی و رویارویی با حوادث غیرمترقبه طبیعی می‌باشد و این سیاست‌ها می‌تواند امنیت کشور را تأمین و افزایش دهد و از طرفی تضمینی دقیق برای اجرای خط‌مشی‌های دفاعی است. (شمس دولت‌آبادی و همکار، ۱۳۹۶: ۱۲۶)

(۲) چگینی: فرایند سیاست‌گذاری دفاعی عبارت‌اند از: ۱-تفسیر و تبیین ملاحظات منافع ملی در قالب اهداف امنیت ملی ۲-بررسی و تحلیل محیط بین‌المللی به‌منظور تشخیص ماهیت، دامنه و برد تهدیدها و فشارهای خارجی و داخلی ۳-ارزیابی کلی محیط ملی شامل وضعیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و موقعیت جغرافیایی کشور به‌منظور تشخیص قابلیت‌ها یا توانایی‌ها و محدودیت و نقاط ضعف و آسیب‌پذیری‌ها ۴-تعیین اهمیت نسبی اهداف امنیت ملی ۵-تعیین راهکارهای کار یا خط‌مشی‌های کلی برای نیل به اهداف امنیت ملی ۶-تهیه و صدور راهنمای سیاسی طرح‌ریزی به سازمان‌های اجرایی مسئول. (چگینی، ۱۳۸۱: ۳۵)

(۳) کلانتری و افتخاری: سیاست دفاعی هر دولت واکنشی است به تهدیدات عینی و ذهنی برخاسته از محیط امنیتی خود با توجه به اهداف، منافع، ارزش‌های اساسی و میزان قدرت دولت. سیاست دفاعی دارای دو کارکرد ویژه است، نمایش قدرت و استتار قدرت (پوشاندن نقاط آسیب‌پذیر). این سیاست دفاعی است که تشخیص می‌دهد در چه زمان باید به نمایش قدرت و در چه زمانی به استتار آن پرداخت. سیاست دفاعی آینده‌نگر در حوزه نظامی واجد خصوصیات تهاجمی، تدافعی و بازدارنده و در سایر حوزه‌ها دارای مناسب‌ترین رویکرد و نگرش-هاست. (کلانتری و همکار، ۱۳۹۳: ۸۰)

(۴) ویژگی‌های سیاست دفاعی از دیدگاه عسگری (۱۳۹۱):

۴-۱- سیاست دفاعی، دولت‌محور است: یعنی یگانه متولی عرصه سیاست‌گذاری در سطح ملی، دولت‌ها می‌باشند.

۲-۴- سیاست دفاعی دارای دو بُعد داخلی و خارجی است: بُعد خارجی سیاست دفاعی بر استفاده از زور در روابط بین دولت‌ها تأکید داشته و بُعد داخلی آن، اقدام‌های بلندمدت و روزانه دولت‌ها، برای ایجاد توانمندی دفاعی و آمادگی به‌کارگیری نیروهای نظامی را در برمی‌گیرد.

۳-۴- سیاست دفاعی هماهنگ‌کننده است: بنابراین به‌مثابه مؤلفه هماهنگ‌کننده‌ی ابزار، در راستای دفع تهدیدها و ایجاد امنیت، این کار ویژه را بر عهده دارد.

۴-۴- سیاست دفاعی زمینه‌وند است: یعنی منبعث و مرتبط با موضوعاتی مانند دگردیسی‌های راهبردی (منطقه‌ای و جهانی)، تاریخی، اقتصادی، ژئوپلیتیکی، سنت‌های دفاعی، چارچوب راهبردی، موقعیت ژئوپلیتیک و فرهنگ راهبردی کشور می‌باشد و به‌همین دلیل منحصر به فرد است.

۵-۴- سیاست دفاعی، جهت‌دهنده است: به‌عنوان بالاترین سند دفاعی کشور، تعیین‌کننده ماهیت و ساختار نظام دفاعی کشور، در ابعاد سخت‌افزاری و نرم‌افزاری است.

۶-۴- سیاست دفاعی، محصول تفکر جمعی است که بازیگران اصلی در این تفکر را، نخبگان ابزاری و فکری درون حاکمیتی و برون حاکمیتی، در کنار مراکز و موسسه‌های علمی- پژوهشی تشکیل می‌دهند. (عسگری، ۱۳۹۱: ۱۷)

چارچوب نظری تحقیق

یکی از وظایف مهم مدیران، طراحان و استراتژیست‌های نظامی در سطح کلان یک کشور، تدوین سیاست‌های دفاعی است و عوامل متعددی در تدوین سیاست‌های دفاعی یک کشور تأثیرگذار هستند. با استناد به نظریات و مدل‌های سیاست‌گذاری دفاعی و عوامل مؤثر بر سیاست‌گذاری دفاعی برگرفته از اندیشمندانی همچون: «چگینی، درویشی، کلانتری و افتخاری، عسگری، دانش آشتیانی»، عوامل مؤثر در سیاست‌گذاری دفاعی ج.ا.ایران به شرح شکل شماره ۱ ترسیم شده است.

شکل ۱: عوامل مؤثر در سیاست‌گذاری دفاعی ج.ا.ایران

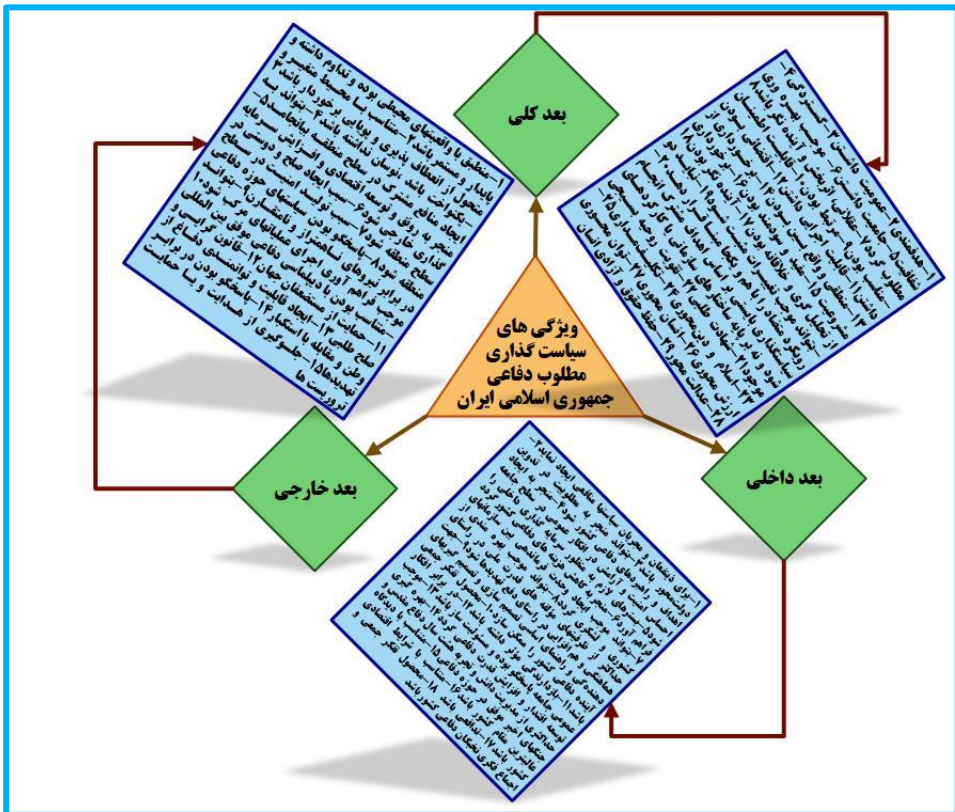
با استناد به مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی، ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی که توسط محققین احصاء گردیده به شرح جدول ذیل می‌باشد.

جدول ۲: ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی، احصایی توسط محققین

بعد	گویه
بعد داخلی	<p>۱- برای ذینفعان و مجریان سیاست‌ها منافع ایجاد نماید ۲- دولت محور باشد ۳- بتواند منجر به مطلوبیت در تدوین اهداف و راهبردهای دفاعی کشور شود ۴- منجر به ایجاد احساس امنیت و آرامش در افکار عمومی در سطح جامعه شود ۵- بسترهای لازم به منظور سرمایه‌گذاری داخلی را فراهم آورد ۶- منجر به کاهش هزینه‌های دفاعی کشور گردد ۷- بتواند موجب ایجاد وحدت فرماندهی بین سازمان‌های کشوری و لشکری گردد ۸- بتواند موجب بهره‌مندی از حداکثر از ظرفیت‌های مؤلفه‌های قدرت ملی در راستای هماهنگی و هم‌افزایی در راستای دفع تهدیدها شود ۹- جهت دهنده‌گی و راهنمای اساسی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های آینده دفاعی کشور را ممکن سازد ۱۰- محصول تفکر جمعی باشد ۱۱- بازدارندگی مؤثر داشته باشد ۱۲- در برابر افکار عمومی جامعه پاسخگو بوده و مسئولیت ساز باشد ۱۳- موجب توسعه اقتدار و افزایش قدرت دفاعی گردد ۱۴- بهره‌گیری حداکثری از مدیریت دانش و تجربه هشت سال دفاع مقدس و جنگ‌های اخیر موفق در حوزه دفاعی ۱۵- متناسب با دیدگاه عالی‌ترین مقام کشور باشد ۱۶- متناسب با شرایط اقتصادی کشور باشد ۱۷- تدافعی باشد ۱۸- محصول تفکر جمعی و اجماع فکری نخبگان دفاعی کشور باشد.</p>
بعد خارجی	<p>۱- منطبق با واقعیت‌های محیطی بوده و تداوم داشته و پایدار و مستمر باشد ۲- متناسب با محیط متغیر و متحول از انعطاف‌پذیری و پویایی برخوردار باشد ۳- یکنواخت باشد، نوسان نداشته باشد ۴- بتواند به ایجاد منافع مشترک در سطح منطقه بیانجامد ۵- منجر به رونق و توسعه اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی شود ۶- سبب ایجاد صلح و دوستی در سطح منطقه شود ۷- سبب تولید امنیت در سطح منطقه شود ۸- پاسخگو بودن سیاست‌های حوزه دفاعی در برابر نیروهای ناهم‌تراز و نامتقارن ۹- بتواند موجب فراهم‌آوری اجرای عملیات‌های مرکب شود ۱۰- متناسب بودن با دیپلماسی دفاعی موفق بین‌المللی ۱۱- حمایت از مستضعفان جهان ۱۲- قانون‌گرایی و صلح طلبی ۱۳- ایجاد قابلیت و توانمندی دفاع از وطن و مقابله با استکبار ۱۴- پاسخگو بودن در برابر تهدیدها ۱۵- جلوگیری از هدایت و یا حمایت تروریست‌ها</p>
بعد کلی	<p>۱- هدفمندی ۲- عمومیت داشتن ۳- گستردگی ۴- شفافیت ۵- جامعیت داشتن ۶- موجب بهره‌وری مطلوب گردد ۷- عقلانی، اثربخش و آینده‌نگر باشد ۸- مناسب بودن ۹- مرتبط بودن ۱۰- قابلیت</p>

اطمینان داشتن ۱۱- قابلیت اجرایی داشتن ۱۲- اقتضائی بودن ۱۳- منطقی و واقع بین بودن ۱۴- برخوردارداری از مشروعیت ۱۵- مفید و سودمند بودن ۱۶- برخوردارداری از تحلیل‌گری و خلاقانه بودن ۱۷- آینده‌نگر بودن ۱۸- بتواند موجب تغییرات مثبت شود ۱۹- نباید دو رویکرد متضاد را با هم و یکجا مینا قرار دهد ۲۰- سیاست‌گذاری بایستی بر اساس اهداف مشترک انجام شود و نه بر پایه ساختارهای سازمانی یا کارکردهای موجود ۲۱- شهادت طلبی ۲۲- تقویت روحیه بسیجی ۲۳- اسلام و دین محوری ۲۴- تکلیف‌مداری ۲۵- ارزش محوری ۲۶- انسان محوری ۲۷- توان محوری ۲۸- عدالت محور ۲۹- حفظ حقوق و آزادی انسان

مدل مفهومی تحقیق

شکل ۲: مدل مفهومی تحقیق

در این تحقیق پس از بررسی ادبیات نظری، اسناد و مدارک، ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران، استخراج و شاکله چارچوب مفهومی تحقیق در سه بعد: «داخلی» به تعداد ۱۸ ویژگی، «خارجی» به تعداد ۱۵ ویژگی و «کلی» به تعداد ۲۹ ویژگی و در مجموع تعداد ۶۲ ویژگی، شکل گرفت که مدل مفهومی تحقیق برابر شکل شماره ۲ رسم شده است.

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر روش اجرا، توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی می‌باشد. رویکرد پژوهش به صورت آمیخته (کمی و کیفی) بوده و علاوه بر استفاده از روش‌های رایج کتابخانه‌ای مشتمل بر مطالعه کتب و مقالات مربوط به بحث و منابع معتبر اینترنتی، با تعدادی از خبرگان نیز به منظور جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه به عمل آمده است.

جامعه آماری تحقیق شامل نظامیان و کارشناسانی است که دارای تجارب و مشاغل راهبردی بوده و همچنین در این زمینه از سوابق مطالعاتی و تحقیقاتی نیز برخوردار می‌باشند که با بررسی‌های صورت گرفته با اعمال ضریبی حدود ۳۰ نفر می‌باشند و جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند که به صورت تمام شمار به آن‌ها مراجعه شده است. تعداد ۵ نفر دارای مدرک دکتری، ۲۲ نفر در حال طی دوره دکتری و تعداد سه نفر هم دارای مدرک کارشناسی ارشد می‌باشند.

تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های حاصل از مطالعه منابع، با پیروی از سؤالات مربوطه به روش کیفی، توصیف و تحلیل شده‌اند و اطلاعات حاصل از پرسشنامه با استفاده از روش معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی^۱ و با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس^۲ مورد تحلیل قرار گرفته است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تحلیل مدل‌ها در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی طی دو مرحله اصلی شامل: «بررسی برازش مدل» و سپس «آزمون فرضیه‌های پژوهش» انجام می‌گردد. قسمت اول یعنی برازش مدل خود در سه بخش ذیل انجام می‌شود: الف- برازش مدل اندازه‌گیری ب- برازش مدل ساختاری و پ- برازش مدل کلی. (داوری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۹)

1- SEM: Structural Equation Modeling

2- PLS: Partial Least Squares

(۱) - بررسی برازش مدل

الف) برازش مدل اندازه‌گیری

به‌منظور بررسی برازش مدل اندازه‌گیری از سه معیار پایایی (سنجش بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی) استفاده شده است.

جدول ۳: نتایج بررسی اعتبار متغیرهای پژوهش

متوسط واریانس استخراج‌شده	الفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	بار عاملی	گویه	مؤلفه	بعد
۰.۵۳۴	۰.۹۲۶۹	۰.۹۳۷۲	۰.۸۶۱	برای ذینفعان و مجریان سیاست‌ها منافی ایجاد نماید.	عمومی	بعد داخلی
			۰.۵۲۴	متناسب با دیدگاه عالی‌ترین مقام کشور باشد		
			۰.۸۸۶	متناسب با شرایط اقتصادی کشور باشد		
			۰.۸۴۹	در برابر افکار عمومی جامعه پاسخگو بوده و مسئولیت‌ساز باشد		
			۰.۶۳۵	دولت‌محور باشد		
			۰.۵۵۰	منجر به ایجاد احساس امنیت و آرامش در افکار عمومی در سطح جامعه شود		
			۰.۶۴۸	بسترهای لازم به‌منظور سرمایه‌گذاری داخلی را فراهم آورد		
			۰.۷۰۶	در راستای تأمین منافع ملی باشد		
			۰.۶۷۵	جهت دهنده‌گی و راهنمای اساسی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های آینده دفاعی کشور را ممکن سازد	اختصاصی	
			۰.۵۲۳	محصول تفکر جمعی و اجماع فکری نخبگان دفاعی کشور باشد		
			۰.۷۰۸	منجر به کاهش هزینه‌های دفاعی کشور گردد		
			۰.۷۰۷	بتواند موجب ایجاد وحدت فرماندهی بین سازمان‌های کشوری و لشکری گردد		
۰.۷۵۶	بتواند موجب بهره‌مندی از حداکثر از ظرفیت‌های مؤلفه‌های قدرت ملی در راستای هماهنگی و هم‌افزایی در راستای دفع تهدیدها شود					

			۰.۶۰۵	بتواند منجر به مطلوبیت در تدوین اهداف و راهبردهای دفاعی کشور شود			
			۰.۸۳۰	بازدارندگی مؤثر داشته باشد			
			۰.۶۸۷	موجب توسعه اقتدار و افزایش قدرت دفاعی گردد			
			۰.۷۴۱	بهره‌گیری حداکثری از مدیریت دانش و تجربه هشت سال دفاع مقدس و جنگ‌های اخیر موفق در حوزه دفاعی			
			۰.۸۴۷	تدافعی باشد			
۰.۵۰۹	۰.۸۶۳۱	۰.۸۹۲۳	۰.۶۷۴	ایجاد قابلیت و توانمندی دفاع از وطن و مقابله با استکبار	عمومی	بعد خارجی	
			۰.۷۴۳	حمایت از مستضعفان جهان			
			۰.۶۸۴	قانون‌گرایی و صلح‌طلبی			
			۰.۶۴۲	متناسب با محیط متغیر و متحول از انعطاف‌پذیری و پویایی برخوردار باشد			
			۰.۵۵۱	یکنواخت باشد (نوسان نداشته باشد)			
			۰.۶۳۸	بتواند به ایجاد منافع مشترک در سطح منطقه بیانجامد			
			۰.۸۴۴	منجر به رونق و توسعه اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی شود			
			۰.۶۴۱	سبب تولید امنیت و ثبات در سطح منطقه و بین‌المللی شود	اختصاصی		
			۰.۷۷۱	متناسب بودن با دیپلماسی دفاعی موفق بین‌المللی			
			۰.۵۰۱	پاسخگو بودن سیاست‌های حوزه دفاعی در برابر نیروهای ناهم‌تراز و نامتقارن			
			۰.۸۹۰	بتواند موجب فراهم‌آوری اجرای عملیات‌های مرکب شود			
			۰.۶۳۸	منطبق با واقعیت‌های محیطی بوده و تداوم داشته و پایدار و مستمر باشد			
			۰.۵۳۴	سبب ایجاد صلح و دوستی در سطح منطقه شود			
			۰.۷۱۵	جلوگیری از هدايت يا حمايت تروريست‌ها			

			۰.۸۴۳	پاسخگو بودن در برابر تهدیدها		
۰.۵۱۲	۰.۹۴۲۱	۰.۹۴۸۷	۰.۵۰۵	هدفمندی	عمومی	بعد کلی
			۰.۷۱۴	عمومیت داشتن		
			۰.۷۴۴	گسترده‌گی		
			۰.۷۳۹	شفافیت		
			۰.۶۱۳	جامعیت داشتن		
			۰.۶۳۱	موجب بهره‌وری مطلوب گردد		
			۰.۷۲۱	عقلانی، اثربخش و آینده‌نگر باشد		
			۰.۷۴۴	مناسب بودن		
			۰.۸۵۱	مرتبط بودن		
			۰.۵۸۰	قابلیت اطمینان داشتن		
			۰.۷۰۲	قابلیت اجرایی داشتن		
			۰.۵۳۸	اقتضائی بودن		
			۰.۷۵۲	منطقی و واقع‌بین بودن		
			۰.۶۹۲	برخورداری از مشروعیت		
			۰.۶۳۳	برخورداری از تحلیل‌گری و خلاقانه بودن		
			۰.۵۸۳	آینده‌نگر بودن		
			۰.۵۷۷	بتواند موجب تغییرات مثبت شود		
			۰.۷۹۰	نباید دو رویکرد متضاد را با هم و یکجا مینا قرار دهد.		
			۰.۸۵۴	سیاست‌گذاری بایستی بر اساس اهداف مشترک انجام شود و نه بر پایه ساختارهای سازمانی یا کارکردهای موجود		
			۰.۸۲۷	مفید و سودمند بودن		
			۰.۶۲۲	ارزش محوری	اختصاصی	
			۰.۵۴۹	توان محوری		
			۰.۷۳۳	انسان محور		
			۰.۶۷۱	شهادت طلبی		
			۰.۵۹۸	تقویت روحیه بسیجی		
			۰.۸۲۰	عدالت محور		

			۰.۶۵۵	حفظ حقوق و آزادی انسان		
			۰.۷۱۲	اسلام و دین محوری		
			۰.۷۵۹	تکلیف‌مداری		

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار برابر یا کمتر از ۰/۴ شود، باید آن شاخص را اصلاح و یا از مدل پژوهش حذف نمود. پایایی درونی نشانگر میزان همبستگی بین یک سازه و شاخص‌های مربوط به آن است. مقدار بالای واریانس تبیین شده بین سازه و شاخص‌هایش در مقابل خطای اندازه‌گیری مربوط به هر شاخص، پایایی درونی بالا را نتیجه می‌دهد. مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی (CR) برای هر سازه بالای ۰/۷ شود، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری دارد. معیار متوسط واریانس استخراج شده (AVE)، میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است. فورنل و لارکر اظهار داشته‌اند مقدار AVE بالای ۰/۵، همگرایی قابل قبول را نشان می‌دهد. (همان، ۸۱) همان‌طوری که در جدول ۳ مشاهده می‌شود:

الف) کلیه ضرایب بارهای عاملی بیش از ۰/۴ بوده و نشان می‌دهد که کلیه گویه‌ها مناسب می‌باشند و از اعتبار کافی برخوردارند.

ب) با توجه به اینکه تمامی مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای تمامی سازه‌ها، بیشتر از ۰/۷ و برای AVE ۰/۵ و بیشتر محاسبه شده، نشان‌دهنده این است که تمامی این معیارها در مورد متغیرهای فوق مقدار مناسبی اتخاذ نموده‌اند، لذا می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرایی پژوهش حاضر را تأیید نمود.

ب) برازش مدل ساختاری

به‌منظور برازش مدل ساختاری از دو معیار: مقادیر R Square و Q2 به شرح ذیل بهره‌گیری شده است.

۱- معیار R^2 :

دومین معیار برای بررسی برازش مدل ساختاری در این پژوهش، ضرایب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. R^2 معیاری است که نشان از تأثیر یک متغیر برون‌زا دارد. هنسler و همکاران اظهار داشته‌اند در صورتی که در یک مدل، یک سازه درون‌زا توسط تنها یک یا دو سازه برون‌زا تحت تأثیر قرار گیرد، مقدار R^2 از ۰/۳۳ به بالا، نشان از قوت رابطه بین آن

سازه‌ها و سازه درون‌زا است. (داوری و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۳) مطابق جدول شماره ۴، مقدار R^2 برای هر سه سازه «بعد داخلی»، «بعد خارجی» و «بعد کلی» در حد بسیار قوی می‌باشد.

جدول ۴: ضرایب R^2

متغیر	بعد داخلی	بعد خارجی	بعد کلی
R^2	۰/۸۰۴۷	۰/۸۰۳۹	۰/۸۹۸۶

۲- معیار Q^2 :

این معیار قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌کند. هنسلسر و همکاران در مورد شدت قدرت پیش‌بینی مدل در مورد سازه‌های درون‌زا، سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را تعیین نموده‌اند که به ترتیب مقادیر ضعیف، متوسط و قوی قدرت پیش‌بینی مدل در مورد سازه‌های درون‌زا را نشان می‌دهد. (خالقی نژاد و همکار، ۱۳۹۴: ۷۸)

جدول ۵: ضرایب Q^2

متغیر	بعد داخلی	بعد خارجی	بعد کلی
1-SSE/SSO	۰/۴۰۶۳	۰/۳۴۵۹	۰/۴۱۸۴

با توجه به مقادیر Q^2 در جدول بالا، برای سازه «بعد خارجی» قابلیت پیش‌بینی قوی با سازه مربوط به خودش دارد و سازه‌های «بعد داخلی» و «بعد کلی» از قابلیت پیش‌بینی بسیار قوی با سازه مربوط به خودشان، برخوردارند.

پ- برازش مدل کلی (معیار GoF)

توسط این معیار، محقق می‌تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید. وتزلس و همکاران سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GoF معرفی نموده‌اند. (داوری و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۸) معیار GoF طبق رابطه زیر محاسبه می‌گردد:

$$GoF = \sqrt{AVE * \bar{R}^2} = \sqrt{.5183 * 0.8357} = 0.6581$$

حاصل شدن مقدار ۰/۶۵۸۱ برای GoF نشان از برازش کلی قوی مدل دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد که «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران» شامل ۳ بعد، ۶ مؤلفه و تعداد ۶۲ ویژگی به ترتیب و به شرح ذیل می‌باشد:

۱- بعد داخلی: این بعد از نگاه جامعه آماری با اطمینان ۰/۹۵ به‌عنوان یکی از ابعاد «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران» معنادار می‌باشد. همچنین این بعد توسط دو مؤلفه «عمومی و اختصاصی» و ۱۸ ویژگی سنجیده و ارزیابی گردید که بار عاملی هر کدام از زیر ویژگی‌ها بیشتر از ۰/۵ بوده، لذا هر کدام از ویژگی‌ها از قدرت تبیین خوبی برای بعد داخلی برخوردارند؛ که از دید صاحب‌نظران و خبرگان این تحقیق، ویژگی‌های این بعد عبارت‌اند از:

مؤلفه «عمومی»:

- برای ذینفعان و مجریان سیاست‌ها منافع ایجاد نماید.
- متناسب با دیدگاه عالی‌ترین مقام کشور باشد.
- متناسب با شرایط اقتصادی کشور باشد.
- در برابر افکار عمومی جامعه پاسخگو بوده و مسئولیت ساز باشد.
- دولت‌محور باشد.
- منجر به ایجاد احساس امنیت و آرامش در افکار عمومی در سطح جامعه شود.
- بسترهای لازم به‌منظور سرمایه‌گذاری داخلی را فراهم آورد.
- در راستای تأمین منافع ملی باشد.

مؤلفه «اختصاصی»:

- جهت دهنده‌گی و راهنمای اساسی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های آینده دفاعی کشور را ممکن سازد.
- محصول تفکر جمعی و اجماع فکری نخبگان دفاعی کشور باشد.
- منجر به کاهش هزینه‌های دفاعی کشور گردد.
- بتواند موجب ایجاد وحدت فرماندهی بین سازمان‌های کشوری و لشکری گردد.
- بتواند موجب بهره‌مندی از حداکثر از ظرفیت‌های مؤلفه‌های قدرت ملی در راستای هماهنگی و هم‌افزایی در راستای دفع تهدیدها شود.

- بتواند منجر به مطلوبیت در تدوین اهداف و راهبردهای دفاعی کشور شود.
- بازدارندگی مؤثر داشته باشد.
- موجب توسعه اقتدار و افزایش قدرت دفاعی گردد.
- بهره‌گیری حداکثری از مدیریت دانش و تجربه هشت سال دفاع مقدس و جنگ‌های اخیر موفق در حوزه دفاعی.
- تدافعی باشد.

۲- بعد خارجی: این بعد از نگاه جامعه آماری با اطمینان ۰/۹۵ به‌عنوان یکی از ابعاد «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران» معنادار می‌باشد. همچنین این بعد توسط دو مؤلفه «عمومی و اختصاصی» و ۱۵ ویژگی سنجیده و ارزیابی گردید که بار عاملی هر کدام از زیر ویژگی‌ها بیشتر از ۰/۵ بوده، لذا هر کدام از ویژگی‌ها از قدرت تبیین خوبی برای بعد خارجی برخوردارند؛ که از دید صاحب‌نظران و خبرگان این تحقیق، ویژگی‌های این بعد عبارت‌اند از:

مؤلفه «عمومی»:

- ایجاد قابلیت و توانمندی دفاع از وطن و مقابله با استکبار.
- حمایت از مستضعفان جهان.
- قانون‌گرایی و صلح‌طلبی.
- متناسب با محیط متغیر و متحول از انعطاف‌پذیری و پویایی برخوردار باشد.
- یکنواخت باشد (نوسان نداشته باشد).
- بتواند به ایجاد منافع مشترک در سطح منطقه بیانجامد.
- منجر به رونق و توسعه اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی شود.

مؤلفه «اختصاصی»:

- سبب تولید امنیت و ثبات در سطح منطقه و بین‌المللی شود.
- متناسب بودن با دیپلماسی دفاعی موفق بین‌المللی.
- پاسخگو بودن سیاست‌های حوزه دفاعی در برابر نیروهای ناهم‌تراز و نامتقارن.
- بتواند موجب فراهم آوری اجرای عملیات‌های مرکب شود.
- منطبق با واقعیت‌های محیطی بوده و تداوم داشته و پایدار و مستمر باشد.
- سبب ایجاد صلح و دوستی در سطح منطقه شود.

• جلوگیری از هدایت یا حمایت تروریست‌ها.

• پاسخگو بودن در برابر تهدیدها.

۳- بعد کلی: این بعد از نگاه جامعه آماری با اطمینان ۰/۹۵ به‌عنوان یکی از ابعاد «ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب دفاعی جمهوری اسلامی ایران» معنادار می‌باشد. همچنین این بعد توسط دو مؤلفه «عمومی و اختصاصی» ۲۹ ویژگی سنجیده و ارزیابی گردید که بار عاملی هر کدام از زیر ویژگی‌ها بیشتر از ۰/۵ بوده، لذا هر کدام از ویژگی‌ها از قدرت تبیین خوبی برای بعد کلی برخوردارند؛ که از دید صاحب‌نظران و خبرگان این تحقیق، ویژگی‌های این بعد عبارت‌اند از:

مؤلفه «عمومی»:

هدفمندی - عمومیت داشتن - گستردگی - شفافیت - جامعیت داشتن - موجب بهره‌وری مطلوب گردد - عقلانی، اثربخش و آینده‌نگر باشد - مناسب بودن - مرتبط بودن - قابلیت اطمینان داشتن - قابلیت اجرایی داشتن - اقتضائی بودن - منطقی و واقع‌بین بودن - برخورداری از مشروعیت - برخورداری از تحلیل‌گری و خلاقانه بودن - آینده‌نگر بودن - بتواند موجب تغییرات مثبت شود - نباید دو رویکرد متضاد را با هم و یکجا مینا قرار دهد - سیاست‌گذاری بایستی بر اساس اهداف مشترک انجام شود و نه بر پایه ساختارهای سازمانی یا کارکردهای موجود - مفید و سودمند بودن

مؤلفه «اختصاصی»:

ارزش محوری - توان محوری - انسان‌محور - شهادت‌طلبی - تقویت روحیه بسیجی - عدالت محور - حفظ حقوق و آزادی انسان - اسلام و دین‌محوری - تکلیف‌مداری

ب- پیشنهاد

یافته‌های تحقیق حاضر (ویژگی‌ها) به‌عنوان معیارهای تدوین سیاست‌های آتی دفاعی و سنجش سیاست‌های موجود دفاعی کشور جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد.

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی**

- امینی، محمدتقی، میمند محمودی، محمد، محمدمهدی، پرهیزگار، محمدرضا مشایخ. (۱۳۹۱). طراحی الگوی جامع سیاست‌گذاری قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، نشریه علمی پژوهشی مدیریت فردا، سال یازدهم، شماره ۳۱.
- اشتریان، کیومرث. (۱۳۹۷). راهنمای برنامه‌ریزی دولتی و سیاست‌گذاری عمومی، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- اکبرنژاد، ابوالقاسم؛ چشک، کریم. (۱۳۹۹). اولویت بندی مؤلفه های اثرگذار بر سیاست دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۸۰.
- ایمانی، علی، احمدی، کیومرث، آینده‌نگری راهبردی سیاست‌گذاری توسعه دفاع آفندی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در ربع اول قرن بیست و یکم، فصلنامه آینده پژوهی دفاعی، سال اول، شماره ۲ پائیز ۱۳۹۵.
- بابایی، سحر، توکلی، غلام‌رضا. (۱۳۹۴). تدوین مدل فرایندی سیاست‌گذاری در سازمان‌های دولتی، فصلنامه سیاست‌گذاری، دوره ۱، شماره ۳.
- داوری، علی، رضازاده، آرش. (۱۳۹۶). مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ چهارم.
- جعفری، سید اصغر، (۱۳۹۲)؛ دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مد ظله)، تهران، انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
- چگینی، حسن. (۱۳۸۱). طرح ریزی استراتژیک نظامی و برنامه ریزی دفاعی، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، چاپ دوم.
- حضرت امام خمینی (ره)، روح‌الله (۱۳۷۸)، تحریر الوسیله.
- خدادوست، جبار، طباطبائی، سید محمد. (۱۳۹۸). رویکرد آلمان در برابر سیاست دفاعی - امنیتی اتحادیه اروپا و ناتو در دوره پس از جنگ سرد، نشریه علمی سیاست دفاعی، سال بیست و هفتم، شماره ۱۰۶.
- خالقی نژاد، عباس، ضیاءالدینی، محمد. (۱۳۹۴). بررسی رابطه جو ایمنی و عملکرد ایمنی کارکنان با توجه به نقش میاجی دانش ایمنی و انگیزش ایمنی در مجتمع مس سرچشمه، فصلنامه بهداشت و ایمنی کار، جلد ۵، شماره ۴، ص ۶۹-۸۴.
- سعادت راد، علیرضا. (۱۳۹۵). توسعه الگوی مفهومی سیاست‌گذاری دفاعی ج.ا.ایران، بر مبنای مطالعه تطبیقی الگوی کشورهای منتخب، دانشگاه عالی دفاع ملی.

- شمس دولت‌آبادی، سید محمود رضا، مؤمن، ساسان. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر در تدوین سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر حوزه خلیج فارس، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال پانزدهم، شماره ۷۰، مقاله ششم، از صفحه ۱۵۰-۱۲۵.
- دهقان، حسین، مهدی نژاد نوری، محمد، پورصادق، ناصر، شعبانی فرد، محمد. (۱۳۹۷). تعیین ابعاد مؤثر در طراحی الگوی راهبردی سیاستگذاری در حوزه فناوری و نوآوری دفاعی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال شانزدهم، شماره ۴۷.
- دهقان، حسن، سعادت راد، علیرضا. (۱۳۹۵). تبیین مهمترین چالش‌های فراروی سیاست‌گذاری دفاعی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال چهاردهم، شماره ۶۶، مقاله هشتم.
- ریاضی، وحید، دهقان، حسین. (۱۳۹۸). سیاست‌گذاری دفاع ملی، تهران: انتشارات دانشگاه پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- عسگری، محمود و آفاجانی، احمد. (۱۳۹۱). عوامل و ویژگی‌ها سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران، نامه دفاع، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، شماره اول.
- کلاتری، فتح ا..، افتخاری، اصغر. (۱۳۹۳). بررسی و تبیین راهبرد «تهدید در مقابل تهدید» در سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران، مجله سیاست دفاعی سال بیست و دوم، شماره ۸۸.
- ملک محمدی، حمیدرضا. (۱۳۹۸). چارچوب ائتلاف‌های حامی؛ با سوابتیر در وزارت‌توی سیاست‌گذاری عمومی، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۶، شماره ۲.
- ویسی، غلامرضا. (۱۳۹۴). تصمیم‌گیری و خط‌مشی گذاری، قم: انتشارات مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص).
- یزدانی زازرانی، محمدرضا. (۱۳۹۶). شناخت فرایند سیاست‌گذاری عمومی؛ نگاهی کلی به مفاهیم، نظریه‌ها و مدلها، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۳، شماره ۴.

ب - منابع انگلیسی

- Marume, S. B. M. r.r. Jubenkanda, c.w. Namusi, n. C. Madziyire. (2016). The concept of public policy analysis, iosr journal of business and management (iosr-jbm) e-issn: 2278-487x, p-issn: 2319-7668. Volume 18, issue 4 .ver. V (apr. 2016), pp 52-58 www.iosrjournals.org .
- Summary of the National Defense Strategy of the United States of America.(2018).Sharpening the American Military's Competitive Edge.

پ - وبسایت‌ها

- www.blog.faradars.org
- www.abadis.ir